

Miljøproblematikk "Legemidler": Tromsø som modell Roland Kallenborn¹, Stefan Weigel², Einar Jensen³

¹ Norsk Institutt for Luftforskning (NILU),

² Institute for Organic Chemistry, University of Hamburg (Germany)

³ Institutt for farmasi (IFA), Universitet i Tromsø

Kontakt: roland.kallenborn@nilu.no

Generelt kan miljøgifter beskrives som uønskede kjemiske stoffer i naturen, med tydelige og negative innvirkninger på atferd og 'fitness' av en organisme eller økosystem prosesser. Basert på en slik definisjon, må også legemiddelrester, inkluderes i begrepet 'miljøgift'. Disse forbindelsene har ukontrollert blitt spredd ut i naturen ved avløpsvann eller andre utslippskilder. Legemidler er nettop produsert for å frembringe eller indusere en spesifikk, biokjemisk reaksjon i organismer som er svært ønsket i medisinsk behandling, men uønsket i dyrelivet utenom 'behandlingsrommet'. Under og etter behandlingen blir ofte storparten av stoffet skilt ut av kroppen via urin og avføring og finner deretter vegen inn i miljøet via renseanlegg og avløpsvann. I motsetning til "konvensjonelle "miljøgifter" blir legemidler kontinuerlig sluppet ut i naturen via renseanlegg. Derfor er stoffet permanent til stede selv om en relativt høy nedbrytbarhet er dokumentert. I tillegg kan nedbrytningsproduktene i høye konsentrasjonsnivåer utløse betydelige miljøproblemer i økosystemet direkte ved utslippskilden. Derfor har NILU i samarbeid med partnere fra Unversitetene i Tromsø og i Hamburg (Tyskland) og finansiell støtte fra forskningsrådet gjennomført en studie i Tromsø for å undersøke tilstedeværelsen av utvalgte legemidler (tabell 1) i avløpsvannet og sjøvann.

Tabell 1: Utvalgte komponenter for analyser av legemiddelrester i Tromsø

Komponent	Bruksområdet
Ibuprofen	Smertestiller
Hydroksi-Ibuprofen	Metabolitt (Ibuprofen)
Carboksi-Ibuprofen	Metabolitt (Ibuprofen)
Diclofenac	Analgetikum
Propyphenazon	Analgetikum
Klofibrinsyre	fettregulerende (metabolitt)
Carbamazepin	Antiepileptikum
Sertralin	Antidepressivum
Paroxetin	Antidepressivum
Metoprolol	Beta-blocker
Propranolol	Beta-blocker
Koffein	Tilsatt til div. Legemidler og drikkevarer
Triclosan	Antibakteriell virkning

For sjøvannsprøver ble seks prøvetakingssteder på vestsiden av Tromsøya valgt ut. I samarbeid med den kommunale anleggsseksjonen i Tromsø ble det valgt tre prøvetakingssteder for avløpsvann med sterk innflytelse fra sykehuset, det psykiatriske sykehuset og privathusholdninger).

Tilstedeværelsen av alle forbindelser (tabell 1) er blitt bekreftet i Tromsøområdet. Koffein er funnet i alle prøver i betydelige konsentrasjoner (max. 280 µg/L avløpsvann), i sjøvann prøver fra Tromsø ble det påvist opp til 50 ng/L som indikerer en fortyningseffekt fra utløpet til sjøvann av en faktor 5000.

Betydelige konsentrasjoner av analgetika, β-blockere og antidepressiva ble funnet i avløpsvannet til det psykiatriske sykehuset i Tromsø. Høyeste verdier ble funnet for Ibuprofen og dets nedbrytningsprodukter (max. 2700 ng/L avløpsvann) mens β-blockere (ca. 300 ng/L) og antidepressiva (sertralin:100 ng/L avløpsvann) ble funnet i lavere konsentrasjoner. Triclosan er funnet i samtlige avløpsvannprøver i konsentrasjoner mellom 20 og 8000 ng/L avløpsvann.

I sjøvannsprøver ble det kun påvist tilstedeværelsen av koffein, ibuprofen og dets nedbrytningsprodukter hydroksi-ibuprofen og carboksi-ibuprofen. I nesten alle sjøvannsprøver dominerer carboksi-ibuprofen med opp til 1.8 ng/L sjøvann som tyder på en fortyningseffekt av en faktor på ca.1000 for ibuprofen-forbindelser.